

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 04.03.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Flippbok

Også kalt “folioscope”, “flick book”, “flicker book”, “fingertip movie”, “thumb book”, “thumb cinema”, “riffle book”, og på tysk “Daumenkino” (“tommel-kino”) og “Kineograph”.

En (vanligvis liten) bok som når den blafres raskt igjennom, gir illusjonen av et filmmatisk forløp. Hver side i boka har et bilde som viser en fase av et forløp, og disse bildene skal flippes gjennom i raskt tempo. “Med en flippbok kan du lage en animasjon uten å bruke film. Du kan bruke en liten skisseblokk eller en bunke papir som du stifter sammen. Du tegner en enkel tegning på hver av sidene, og gjør små endringer i tegningen mellom hver side. Ved å bla fort gjennom sidene, vil tegningene spilles av slik at man ser dem som en liten film.” (http://home.hib.no/mediesenter/animasjonsverksted/barn/www/flipp_film.html; lesedato 09.01.13)

“A type of toy book published during the 19th century containing a sequence of closely related cartoon-style illustrations designed to give the impression of animation when the pages are fanned from cover to cover, similar to the visual effect created by the rapid projection of frames in a motion picture. Synonymous with flip book.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Flippbøker er et av flere optiske leketøy før oppfinnelsen av filmmediet, en slags blanding av bok og kino. “Flipbooks are those little books that show a movie in your hands when you flip the pages. Flipbooks have been around for well over a century, and evolved from devices with weird names like thaumatropes and zoetropes. These brilliant innovations created the illusion of movement on a viewing surface. Flipbooks are indeed the original “motion pictures.” [...] In business over 10 years, Fliptomania’s flipbooks and flipbook kits can be found in shops around the world. We’ve also created unique custom flipbooks for a variety of corporations and advertising/marketing firms.” (<http://fliptomania.com/about.html>; lesedato 09.11.12)

Den amerikanske filmpioneren Thomas Edison lagde flippbøker basert på bildene i noen av sine filmer. De tyske filmpionerene brødrene Maximilian og Émile Skladanowsky, som holdt en filmframvisning i Berlin så tidlig som i november 1895 (noen uker før Louis Lumière), kuttet opp bilder fra filmene sine og satte dem

sammen til små hefter som fungerte som flippbøker. Deres flippbøker ble produsert også før filmene ble vist offentlig, noen antakelig i 1892 eller 1894. Dette kan ha vært en hjelp for dem i utviklingen av filmmediet. I Frankrike gjorde Léon Gaumont det samme med noen av sine første filmer (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

Den amerikanske tegneserieskaperen Winsor McCay skal ha forklart at han fikk inspirasjon til å lage en av historiens første tegnefilmer (*Little Nemo*, 2011) fra sin sønns flipp-bok (Massuet 2013 s. 72).

Engelskmannen John Barnes Linnett, som var boktrykker i Birmingham, var den første som fikk patent på flippbok-prinsippet, under navnet “The Kineograph a new optical illusion” i 1868 (Cayla 2007 s. 337). Linnett kalte det “Improvements in the means of producing optical illusions”, og beskrev oppfinnelsen sin slik: “producing optical illusions by presenting to the eye in rapid succession a series of pictures of objects representing the objects in the several successive positions they occupy when in motion, and thereby producing the impression of moving objects”. Han la til at flippingen kunne være både på rekto- og verso-sidene i boka: “The opposite sides of the leaves may have different pictures on them, so that one book or series of leaves will present one moving picture when the leaves are looked at on one side, and another moving picture when the leaves are looked at on the other side”. (sitert fra <http://www.flipbook.info/history.php>; lesedato 16.01.13) Han brukte ark i flippbøkene som ikke hadde nøyaktig samme lengde, slik at du skulle være enklere på flippe igjennom.

I 1897 fikk engelskmennene John O’Neill og Robert McNally patent på flippbøker laget av fotografier. Slike bøker “may illustrate a prize fight, a cock fight, a wrestling match, a skirt dance, skipping, a drinking bout, or the like, the subjects in this respect being practically unlimited. The respective movements of the figures are represented or imitated to a nicety by the rapid slipping of the leaves through the fingers, which has the effect of producing an optical illusion as perfect as it is amusing and interesting”. Tre år senere, på en internasjonal meteorologisk kongress i 1900, brukte den franske vitenskapsmannen Paul Garrigou-Lagrange en flippbok med meteorologiske kart som han selv hadde tegnet (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

I 2005 var det i den store kunsthallen i den tyske byen Düsseldorf en stor utstilling om flippbøker, under utstillingsnavnet “Daumenkino. The Flip Book Show”. Utstillingen inkluderte mange kunstneriske flippbøker, og det ble lagd en DVD som viste gamle flippbøker i bruk – bøker av blant andre Linnett og Skladanowsky, samt nyere av Robert Breer, Andy Warhol, George Griffin og Gilbert & George. Under en tilsvarende utstilling ved American Museum of the Moving Image i New York kunne besøkende lage sin egen flippbok ved først å bli filmet av et kamera som tok 40 bilder. Disse 40 bildene ble trykt og bundet sammen til en flippbok. L’Institut Lumière i Lyon i Frankrike har utgitt flippbøker med scener fra brødrene

Lumières første filmer i filmhistorien, f.eks. *Et tog ankommer La Ciotat-stasjonen*, *Avreise fra Lumière-fabrikkene* og *Vanneren blir vannet*. November-nummeret i 1898 av tidsskriftet *Harmsworth Magazine* inneholdt en serie på 71 fotografier fra en film av Lumière-brødrene som viste to barn som danser. Sekvensen skulle vise prinsippet for kinofilm for dem som ennå aldri hadde sett en film (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

Siden slutten av 1800-tallet har det blitt lagd flippbøker både som leker for barn og som reklame. De kan dreie seg om temaer som sport, erotikk, varer til salgs, kinofilmer osv. Noen bestod av løse ark som så skulle settes sammen til en bok av kjøperen. Flere nummer av Disney-bladet *Mikke Mus* i 1991 inneholdt bilder som kunne klippes ut og omgjøres til flippbøker. Det finnes også mange kunstneriske som handler om kunst og/eller er utformet som kunstverk (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

I 1921 ble en boksekamp mellom Jack Dempsey og Georges Carpentier forevignet av en anonym tegner og omgjort til flippbok. Fotografier ble brukt i en flippok som viser den kvinnelige engelske flygeren Amy Johnson en gang på 1930-tallet, i en periode da hun tok en rekke flyrekorder (hun døde i en flyulykke i 1941). I 1937 lanserte Goudey Gum Company en serie flippbøker med tittelen *Baseball Movies*. Disse viste baseball-stjerner i aksjon. Senere ble serien utgitt under tittelen *Thumb-Movies*. I Sveits ble det publisert en serie med åtte flippbøker under fellestittelen *Ski pocket film instructor* der to kjente sveitsiske skiløpere demonstrerer god skiteknikk. I 1977 ga den amerikanske basketball-foreningen NBA ut serien *Dell Thumbshots Basketball*, der hver bok også inneholder biografisk og statistisk informasjon om en berømt basketballspiller på baksiden av hvert ark (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

En amerikansk bok-serie kalt *Moviebook* består av flippbøker som viser noen av filmstudioet Metro-Goldwin-Mayer sine stjerner, blant andre Clark Gable, Joan Crawford og Greta Garbo, med opplysninger om skuespillerne under hvert bilde i boka. I 1950 inngikk matvareprodusenten Kellogg's en avtale med filmselskapet Warner Bros om å lage en flippbok om skuespilleren Burt Lancaster. På side 2 i denne boka gir Lancaster selv sin tillatelse til produktet. Det amerikanske popcornmerket Cracker Jack (grunnlagt i 1893) stod bak flippbøker som lå inne i popcornposer; en av bøkene inneholdt et utdrag fra en Chaplin-film. Firmaet Chewing Gums Topps lagde i 1967 en serie på 16 flippbøker om popgruppa The Monkees. I 1972 viste en flippbok Fred Astaire og Ginger Rogers som danser. I senere tid har det blitt lagd flippbøker basert på blockbuster-filmer som *Star Wars*, *Terminator* og *Matrix* (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

Den tyske bilprodusenten Volkswagen har gitt ut flippbøker med reklame for den kjente "boble"-bilmodellen (utgitt 1965) og tilsvarende bøker som viser hvordan en airbag fungerer. Bilfirmaet Audi ga ut en flippbok etter at en Audi-racerbil hadde vunnet det franske billøpet 24 heures du Mans. Billøpet som varer i nøyaktig ett

døgn var i boka kortet ned til å skulle vare i 2,4 sekunder (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

På slutten av 1800-tallet ble det i Tyskland produsert en flippbok som viser den tyske keiseren Wilhelm 2. som hilser på publikum ved å lette på hjelmen. På 1930-tallet ble det produsert en tilsvarende bok med tittelen *Føreren taler (Der Führer spricht)*, der Hitler står foran en mikrofon. En annen tysk flippbok brukt til propaganda hadde tittelen *Stukas er tilintetgjør engelsk krigsskip*, dvs. med Stukas-krigsfly som angriper et skip. Boka består av enkle tegninger (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12). I 1970, mens Vietnam-krigen pågikk med full styrke, lagde amerikaneren Georges Tscherny en flippbok med egne tegninger som viser en hånd som transformeres til et fredssymbol (som en lags “morfin”).

Det har blitt utgitt bøker som inneholder en avgrenset del som skal flippes for å vise en animasjonssekvens. Et eksempel er den amerikanske forfatteren Jonathan Safran Foers roman *Extremely Loud and Incredibly Close and Tree of Codes* (2005), som avsluttes med at de siste sidene utgjør en flippbok: “Oskar’s flip-book towards the end of the novel was said to jeopardize its chances to be taken seriously (Siegel). [...] With its multimediality, *Extremely Loud & Incredibly Close*, furthermore, self-reflexively foregrounds its visuality as a printed text and highlights the significance of materiality for the meaning-making process.” (<http://copas.uni-regensburg.de/article/view/115/139>; lesedato 10.01.13) Margene i boksiden til den tyske forfatteren Benjamin von Stuckrad-Barres roman *Blackbox: Uventet systemfeil* (2000) viser mange små bilder av et fly som faller ned og eksploderer. Disse marg-bildene ses som en slags film ved flipping av boksiden; eksplosjonen finner sted i margin langt framme i boka, nesten bakerst i boka er flyet høyt opp i lufta.

Noen kunstnere har lagd flippbøker, for eksempel amerikaneren Stephanie Ognar og kanadieren Patrick Jenkins. Jenkins har dessuten gitt ut boka *Flipbook Animation and Other Ways To Make Your Cartoons Move* (1991). Tegneren Mark Sinclair begynte i 1997 å lage animasjonssekvenser ved hjelp av post-it-lapper, og brukte Internett for å vise dem fram: “Welcome to the Post-It Theater. The finest source for flip-book entertainment in the world. These movies are all hand-drawn on Post-it brand notes and scanned. No computer simulated the action. Be sure to check in every week for a new feature” (<http://www.bigempire.com/postittheater/>; lesedato 09.01.13).

På Maldivene (en liten stat i Indiahavet) ble det i 1995 i forbindelse med hundreårsjubileet for oppfinnelsen av kinofilmen produsert et hefte med frimerker som kunne flippes gjennom og vise en kort animasjonssekvens. British Airways har gitt barn ombord i sine fly flippbøker til å fargelegge med fargestifter, for å tilby barna en aktivitet under flyturen (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

“Napa Flipbook Competition is an annual international competition for new talents in short animation. We welcome all styles: drawn animation, photographic, experimental, just send it over! [...] The prize: The winning entry will receive a prize and will be published by Napa Books. A jury consisting of 5 Napa’s artists and illustrators will choose the winning piece. [...] How to make your competition entry: The animated flipbook should consist of 72 images that equals about 4 seconds of moving image. Napa has printed empty flipbooks you can use as a basis for your entry – and they can be bought here.” (<http://www.napabooks.bigcartel.com/flipbook-competition>; lesedato 11.12.12)

“Although they started out as an intriguing visual delight for all ages, most flip books today are made for children. In my small collection of flip books, I even have a tiny version I received in a box of Cracker Jack years ago. In addition to the flip books made for children, however, sequences by film and photography pioneers such as Eadweard Muybridge have been turned into flip books – including one I have of a walking elephant. Flip books are also highly collectible, with some vintage examples selling for thousands of dollars at auction.” (Sheila Singhal i <http://elephantaday.blogspot.no/2012/05/elephant-no-232-flip-book.html>; lesedato 04.01.13)

Et par andre eksempler:

Tony Guy: *Flick Book* (1996) – 35 upaginerte sider med bilder av en isfugl som stuper ned i vannet og fanger en fisk

B. Shackman m.fl.: *Freudian flip book: Better than a visit to your therapist* (2001) – en mann med hvitt skjegg røyker sigar, smiler og skriver i en notatbok

“Disney’s first second screen project [dvs. på kino- eller TV-skjerm + på mobiltelefon] was released in Mach 2011 to coincide with the Diamond Edition Blu-ray DVD of *Bambi* (Disney, 1942). The *Bambi* online site and mobile app included games, videos, quizzes and a Thumper flipbook which were synchronised to the film.” (James Blake i <http://www.participations.org/Volume%2014/Issue%202/27.pdf>; lesedato 08.02.18)

Baksiden av spillkort har blitt lagd etter flippbok-prinsippet. Når kortene blir ordnet i en bestemt rekkefølge, kan de brukes til å vise en animert fortelling. På en serie spanske spillkort vises en historie om katten Felix, kjent fra Pat Sullivan og Otto Messmer tegnefilmer (<http://www.flipbook.info/>; lesedato 09.11.12).

Romanen *Extremely Loud & Incredibly Close* (2005) av amerikaneren Jonathan Safran Foer dreier seg ikke minst om terrorangrepene i USA 11. september 2001. “The quest for traces of his father, who died in the 9/11 attack, and of the lock to a key that he has “inherited” takes Oskar, the young autodidactic narrator, right across New York. However, his routes and itineraries are not exclusively narrated

in verbal form. [...] Oskar rearranges a series of stills of the falling man in reverse order, so when one flips through them, “it looked like the falling man was floating up through the sky. And if I’d had more pictures, he would’ve flown through a window, back into the building, and the smoke would’ve poured into the hole that the plane was about to come out of. Dad would’ve left his messages backward, until the machine was empty, and the plane would’ve flown backward away from him, all the way to Boston” (325). This visual symbolization and vision of his father’s “resurrection,” as well as the specific visual technique of the flipbook, are also psychological tools that help Oskar come to terms with the 9/11 attacks and overcome the trauma of his father’s death [...] the reader’s physical act of flipping the pages transforms the novel into a flipbook” (Wolfgang Hallet i <https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt1d9nkdg.11.pdf>; lesedato 03.12.23).

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>